

Omawiana publikacja informuje w sposób rzetelny i kompetentny o tak istotnych zagadnieniach zarówno od strony historycznej, jak i z punktu widzenia koncepcji religijnych. Została napisana jasno i niezwykle interesująco. Aby nie zakłócać toku narracji, niektóre elementy dyskusji naukowej wraz z podstawową literaturą przedmiotu umieścił autor poza zasadniczym tekstem, jako oddzielne uwagi odpowiednio do poszczególnych rozdziałów. Bezspornie książka ta w kompetentnym przekładzie przydatna byłaby również czytelnikowi polskiemu.

Kraków

JOACHIM ŚLIWA

IZAK CORNELIUS, *The Iconography of the Canaanite Gods Reshef and Ba'al. Late Bronze and Iron Age I Periods (c. 1500—1000 BCE)*. University Press Fribourg Switzerland, Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen 1994 [Orbis Biblicus et Orientalis, 140], ss. 298, tab. 52+2, il. 63

Przedstawienia uchwytnie na miniaturowych płaszczyznach amuletów pieczętnych stanowią doskonały materiał do studiów ikonograficznych, pozwalających wniknąć w świat wyobrażeń epoki późnego brązu i wczesnej epoki żelaza (ok. 1500—1000 przed Chr.). Właśnie dzieła gliptyki z tego okresu stanowią punkt wyjścia w badaniach podjętych przez autora omawianej publikacji (dr Cornelius jest wykładowcą Uniwersytetu w Stellenbosch, Południowa Afryka). Oczywiście całą bazę źródłową autor poszerzył również o inne zabytki, choćby egipskie stele i zabytki drobnej plastyki, dający pełny *corpus* odnośnych przedstawień (w tym również niedawno opublikowane skarabeusze ze zbiorów krakowskich, por. katalog, nr BM 51 oraz BM 61).

Wizerunki obu kananejskich bóstw mają istotne cechy wspólne i do tej pory brak było wyraźnych kryteriów pozwalających na ich zdecydowaną identyfikację. Ich przedstawienia należą do kategorii bóstw oddawanych w pozie rażenia przeciwnika lub wroga, z jednym ramieniem uniesionym do zadania ciosu. W kontekście pracy znalazły się też zagadnienia dotyczące przedstawień bóstw stojących na zwierzętach (gazela, lew, koń, byk), czy też oddanych jako pogromcy potworów (np. Baal-Set walczący z wężem).

Sumując krótko rezultaty uzyskane przez autora tej wzorcowej pracy stwierdzić można, iż Reszeffa przedstawiano jako sylwetkę stojącego wojownika z tarczą w lewej ręce i wznoszącego prawą do zadania ciosu. Natomiast Baal dzierży w dłoni roślinę (czasem jego uskrzydłona sylwetka stoi na lwie). Reszeff uważany był za opiekuna poszczególnych jednostek, szukających jego pomocy; w przypadku zaś Baala istotną rolę odgrywały powiązania kosmiczne oraz związki z władcą.

Kraków

JOACHIM ŚLIWA

FIONA V. RICHARDS, *Scarab Seals from a Middle to Late Bronze Age Tomb at Pella in Jordan* [Orbis Biblicus et Orientalis, 117], Universitätsverlag Freiburg Schweiz oraz Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen 1992, ss. 138, tabl. XIII

W trakcie badań wykopaliskowych prowadzonych w Pelli (Dekapolis) przez Uniwersytet w Sydney odsłonięto w rejonie XI interesujący grób